

nee potest unus invito altero ad religionem transire.

5. Praeterea, Math. 19, 6: *Quod Deus coniunctit, homo non separat.* Sed coniunctio quae est ante carnalem copulam, divinitus facta est. Ergo non potest separari humana voluntate.

Sed contra est quod, secundum Hieronymum (alium Auctorem in prologo super Joannem), Dominus Joannem vocavit de nuptiis.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 4. Videtur quod mulier non possit nubere alteri, viro ante carnalem copulam religionem ingresso. Quia illud quod cum matrimonio stare potest, non solvit matrimoniale vinculum. Sed adhuc manet matrimoniale vineulum inter eos qui pari voto religionem intrant. Ergo ex hoc quod unus intrat religionem, alter non absolvitur a vinculo matrimoniali. Sed quādū manet vineulum matrimoniale ad unum, non potest nubere alteri. Ergo etc.

2. Praeterea, vir post ingressum religionis potest ante professionem redire ad saeculum. Si ergo mulier posset alteri nubere, viro intrante religionem, et ipse posset aliam ducere rediens ad saeculum; quod est absurdum.

3. Praeterea, per decretalem novam (lib. 6, tit. *De Regularibus*, cap. *Non solum*), professio ante annum emissa pro nulla reputatur. Ergo si post talem professionem ad uxorem redeat, tenetur eum recipere: ergo neque per introitum viri in religionem, neque per votum datur mulieri potestas nubendi alteri: alias una mulier haberet duos viros.

Sed contra, nullus potest alterum obligare ad ea quae sunt perfectionis. Sed continentia est de his quae ad perfectionem pertinent. Ergo mulier non arctatur ad continentiam ex hoc quod vir ad religionem ingreditur, et sic potest nubere.

SOLUTIO I. Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod nullus potest facere obligationem (1) Deo ad alieno: unde cum per matrimonium consummatum jam sit corpus viri factum uxoris, non potest absque consensu ipsius Deo ipsum offerre per continentiae votum.

Ad primum ergo dicendum, quod lex humana considerabat matrimonium solum in quantum est in officium; sed lex divina secundum quod est sacramentum, ex quo habet omnimodam indivisibilitatem; et ideo non est simile.

Ad secundum dicendum, quod non est inconveniens magis bonum impediiri per minus bonum quod habet contrarietatem ad ipsum, sicut etiam bonum per malum impeditur.

Ad tertium dicendum, quod in qualibet religione contrahitur matrimonium ad unam personam, scilicet Christum, cui quantum ad plurima obligatur aliquis in una religione quam in alia; sed matrimonium materiale et religionis non sunt ad unam personam; et ideo non est simile.

SOLUTIO II. Ad secundum quaestionem dicendum, quod ante carnalem copulam est inter conjuges tantum spirituale vineulum, sed post est inter eos etiam vineulum carnale; et ideo sicut post carnalem copulam matrimonium solvitur per mortem

(1) In editis obligationem.

carnalem, ita per ingressum religionis ante carnalem copulam solvitur: quia religio est mors quae-dam spiritualis, qua aliquis saeculo moriens vivit Deo.

Ad primum ergo dicendum, quod matrimonium ante carnalem copulam significat illam coniunctionem quae est Christi ad animam per gratiam; quae quidem solvitur per dispositionem spiritualem contraria, scilicet peccatum; sed per carnalem copulam significat coniunctionem ad Ecclesiam quantum ad assumptionem humanae naturae in unitate personae, quae omnino est indivisibilis.

Ad secundum dicendum, quod ante carnalem copulam non est omnino translatus corpus unius sub potestate alterius, sed sub conditione si interea alter conjugum ad frugem melioris vitae non convoleat: sed per carnalem copulam compleatur dicta translatio, quia tunc intrat eterne in corporalem possessionem sibi traditae potestatis; unde etiam ante carnalem copulam non statim tenetur reddere debitum post matrimonium contractum per verba de praesenti; sed datur ei tempus duorum mensium, propter tria. Primo, ut interim possit deliberare de transeundo ad religionem. Secundo, ut praeparentur quae sunt necessaria ad solemnitatem nuptiarum. Tertio, ne vilem habeat matrem datum quam non suspiravit dilatam.

Ad tertium dicendum, quod coniunctio matrimonialis ante carnalem copulam est quid imperfetum quantum ad esse primum, ut supra dictum est, sed non consummata quantum ad actum secundum qui est operatio; et similiter possessiones corporali; et ideo nee omnimodam indivisibilitatem habet.

SOLUTIO III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod sicut corporalis mors viri hoc modo vineulum matrimoniale solvit ut mulier nubat cui vult secundum Apostoli sententiam; ita etiam post mortem spiritualem viri per religionis ingressum perterrit cui voluerit nubere.

Ad primum ergo dicendum, quod quando uterque pari voto continentiam votet, tunc neuter conjugali vineculo abrenuntiat; et ideo adhuc manet; sed quando unus tantum votet, tunc quantum est in se, abrenuntiat vineculo conjugali; et ideo alter absolvitur a vineculo illo.

Ad secundum dicendum, quod non intelligitur mortuus saeculo per religionis ingressum, quoque professionem emiserit; et ideo usque ad tempus illud, tunc etiam uxori sua expectare.

Ad tertium dicendum, quod de professione sic emissa ante tempus determinatum a jure, est idem iudicium quod de voto simplici; unde sicut post votum simplex viri mulier ei reddere debitum non tenetur, tamen ipsa non haberet potestatem alteri nubere; ita et hie.

QUAESTIO II.

Deinde queritur de sponsalibus; et circa hoc queruntur tria: 1.º quid sint sponsalia; 2.º qui possunt sponsalia contrahere; 3.º utrum sponsalia dirimi possint.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum sponsalia convenienter dicantur futurarum nuptiarum promissio.

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod

sponsalia non convenienter dicantur futurarum nuptiarum promissio, ut habetur ex verbis Nicolai Papae (4, in Deer., causa 50, qu. 3, cap. *Nostrates*). Quia, sicut dicit Isidorus (lib. 9 *Etym.*, cap. 7), est aliquis sponsus non quia promittit, sed quia spondet, et sponsores dat. Sed a sponsalibus dicitur aliquis sponsus. Ergo male dicitur promissio.

2. Praeterea, quicumque promittit aliquid, debet compelli ad solvendum. Sed illi qui sponsalia contrahunt, non compelluntur per Ecclesiam ad matrimonium contrahendum. Ergo sponsalia non sunt promissio.

3. Praeterea, in sponsalibus non est quandoque sola promissio, sed additum juramentum, et aliquae arrhae. Ergo videtur quod non debuerit solum per promissionem definiri.

4. Praeterea, matrimonia debent esse libera et absoluta. Sed sponsalia quandoque sunt sub conditione etiam accipienda pecuniae. Ergo non convenienter dicuntur promissio nuptiarum.

5. Praeterea, promissio quae est de rebus futuris, vituperatur Jacob. 4. Sed circa sacramentum non debet aliquid esse vituperabile. Ergo nec debet fieri promissio futurum nuptiarum.

6. Praeterea, nullus dicitur sponsus nisi a sponsalibus.

Sed aliquis dicitur sponsus ex praesentibus nuptiis, ut in littera dicitur. Ergo sponsalia non semper sunt futurarum nuptiarum promissio.

SOLUTIO. Respondeo dicendum, quod sicut supra dictum est, consensus in conjugalem copulam per verba de futuro non facit matrimonium, sed matrimonii promissionem; et haec promissio dicitur sponsalia a spondendo, ut Isidorus dicit (ubi sup.). Nam ante usum tabularium matrimonii cautiones dabant, quibus spondebant se invicem consentire in jura matrimonii (1), et fidejussiones dabant. Fit autem ista promissio duplicit: scilicet absolute, et sub conditione. Absolute quatuor modis. Primo nuda promissione, ut cum dicitur, Accipiam te in meam, et in contrario. Secundo dati artifis sponsalitatis, ut pecunia, vel hujusmodi. Tertio annuli subarratione. Quarto interveniente juramento. Si autem fiat dicta promissio sub conditione, distinguendum est: quia aut est conditio honesta, ut cum dicitur, Accipiam te, si parentibus placet; et tunc stante conditione stat promissio, non stante non stat: aut est inhonestata, et hoc duplicit: quia aut est contraria bonis matrimonii, ut si dicam, Accipiam te, si venena sterilitatis procureas; et tunc non contrahuntur sponsalia; aut non est contraria bonis matrimonii, ut si dicam, Accipiam te, si furta meis consentias; et tunc stat promissio, sed tollenda est conditio.

Ad primum ergo dicendum, quod ipsa sponsalia et sponsorum datio est promissionis confirmationis; et ideo ab hoc denominatur (2) quasi a perfectiori.

Ad secundum dicendum, quod ex tali promissione obligatur unus aliud ad matrimonium contrahendum; et peccat mortaliter non solvens promissum, nisi legitimum impedimentum interveniat; et secundum hoc etiam Ecclesia cogit injungendo poenitentiam pro peccato. Tamen in foro contentiousio non compellitur: quia matrimonia coacta conueverunt malos exitus habere: nisi forte juramen-

tum intervenerit: quia tunc cogendus est, ut quidam dieunt; quamvis alii non videatur properiter causam praedictam, praecipue si de uxoricidio timeretur.

Ad tertium dicendum, quod illa addita non sunt nisi ad confirmandam promissionem; unde non sunt aliud quam promissio.

Ad quartum dicendum, quod conditio illa que apponitur, non tollit matrimonii libertatem: quia si est inhonestata, debet abjeci; si autem honestata: aut de bonis simpliciter, ut si dicatur, Accipiam te, si placet parentibus, et haec conditio non tollit libertatem sponsalium, sed auget ei honestatem: aut est de utilibus, ut si dicatur, Contraham tecum, si dabis mihi centum; et tunc hoc non ponitur quasi ad vendendum consensum matrimonii, sed intelligitur ut promissio dotis; unde matrimonium libertatem non perdit. Quandoque autem apponitur conditio pecuniae per modum poenae; et tunc, quia matrimonia debent esse libera, talis conditio non stat, nec potest exigere pena illa ab eo qui non vult matrimonium completere.

Ad quintum dicendum, quod Jacobus non intendit prohibere quod omnino aliquis nullam promissionem de futuris faciat, sed quod non promittat (1) quasi fiduciā habens de vita sua; unde docet quod debet apponi conditio. Si Deus voluerit; quae etiam si verbis non exprimatur, corde debet intelligi.

Ad sextum dicendum, quod in matrimonio potest considerari ipsa coniunctio matrimonialis, et actus eius; et a sponsione primi in futurum dicitur sponsus, a sponsalibus contractis per verba de futuro; et a sponsione secundi dicitur aliquis sponsus etiam quando contractum est matrimonium per verba de praesenti, quia ex hoc ipso spondet matrimonium actum. Tamen a prima sponsione dicitur sponsalia proprie, quae sunt quedam sacramentalia matrimonii, sicut exorcismus baptismi.

ARTICULUS II.

Utrum tempus septennii sit competenter assignatum sponsalibus contrahendis.

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod tempus septennii non sit competenter assignatum sponsalibus contrahendis. Contractus enim qui per alios fieri potest, non requirit discretionem in illis ad quos pertinet. Sed sponsalia fieri possunt per parentes, utroque illorum ignorantie quorum sunt sponsalia. Ergo ita possunt fieri ante septennium sicut post.

2. Praeterea, sicut ad contractum sponsalium requiritur aliquis rationis usus, ita ad consentiendum in peccatum mortale. Sed sicut Gregorius narrat in 4 Dialog. (cap. 18), quidam puer propter peccatum blasphemiae a diabolo extinxetus est. Ergo etiam ante septennium possunt sponsalia contraheri.

3. Praeterea, sponsalia ad matrimonium ordinantur. Sed in matrimonio non assignatur unum tempus puellarum et puerorum. Ergo nec in sponsalibus septennium utrique assignari debet.

4. Praeterea, ex tunc aliqui possunt sponsalia contrahere ex quo eis possunt futurae nuptiae pla-

(1) *Ali. in jure matrimoniali.*

(2) *Ali. ad hoc determinatur.*

(1) *Ali. promiserat.*

cere. Sed signa talis placentiae frequenter apparent in pueris ante septem annos. Ergo ante possunt contrahiri sponsalia.

3. Praeterea, si aliqui ante septem annos contrahunt sponsalia, et postea post septenium ante tempus pubertatis contrahunt per verba de presenti, reputantur inter eos esse sponsalia. Sed hoc non est ex secundo contractu, quia tunc non intendunt sponsalia, sed matrimonium contrahere. Ergo ex primo; et hinc ante septenium possunt sponsalia contrahiri.

6. Praeterea, in his quae communiter fiunt a pluribus, quod drest uni, suppletur ab altero, sicut patet in trahentibus navem. Sed contractus sponsalium est quaedam communis actio inter contrahentes. Ergo si unus sit pubes, potest contrahere cum puerula quae non habet septem annos sponsalia: quia quod unius deficit de tempore, alteri superabundat.

7. Praeterea, si aliqui juxta aetatem pubertatis, quamvis ante eam, contrahant per verba de presenti, reputantur inter eos matrimonium esse. Ergo pari ratione si ante septenium, dummodo sint propinqui, contrahant per verba de futuro, reputabuntur inter eos esse sponsalia.

SOLUTIO. Respondeo dicendum, quod septenium est tempus determinatum a iure sponsalibus contrahendis satis rationabiliter: quia cum sponsalia sint quedam promissio futurorum, ut dictum est, oportet quod illorum sint qui aliquo modo promittere possunt; quod non est nisi illorum qui habent aliquam prudentiam de futuris, quae usum rationis requirit, respectu cuius triple gradus notatur secundum Philosophum in 1 Ethic. Primus est, cum quis neque intelligit per se, neque ab alio capere poset. Secundus status est, cum homo ab alio capere potest, sed ipse per se non sufficit ad intelligendum. Tertius est, cum homo et ab alio jam capere potest, et per seipsum considerare. Et quia ratio paulatim in homine covalescit, secundum quod quietantur motus, et flexibilis humorum; ideo primum statum rationis obtinet homo ante primum septenium; et propter hoc illo tempore nulli contractui aptus est, et ita nec sponsalibus. Sed ad secundum statum incepit homo pervenire in fine primi septennii; unde etiam tunc temporis pueri ad scholas ponuntur. Sed ad tertium statum incepit homo pervenire in fine secundi septennii quantum ad ea quae ad personam ipsius pertinent, in qua ratio naturalis ceteris convalescit; sed quantum ad ea quae extra ipsum sunt, in fine tertii septennii. Et ideo ante primum septenium nulli contractui homo aptus est; sed in fine primi septennii incepit esse aptus ad aliquo promittendum in futurum, praecipue de his ad quae ratio naturalis inclinat magis; non autem ad obligandum se perpetuo vinculo, quia adhuc non habet firmam voluntatem; et ideo possunt tali tempore contrahi sponsalia. Sed in fine secundi septennii jam potest obligare se de his quae ad personam ipsius pertinent, vel ad religionem, vel ad conjugium. Sed post tertium septenium etiam potest de aliis se obligare; et secundum leges constitutae ei potestas disponendi de rebus suis post vigintiquaque annos.

Ad primum ergo dicendum, quod si ante annos pubertatis fiat contractus sponsalium per alium, ambo vel alter reclamare possunt: unde tunc ni-

hil est actu, adeo quod nec aliqua affinitas ex hoc contrahatur; et ideo sponsalia quae inter aliquos per personas alias contrahuntur, robur habent, in quantum illi inter quos contrahuntur, ad aetatem debitam venientes, non reclamat, ex quo intelliguntur consentire his quae per alios facta sunt.

Ad secundum dicendum, quod quidam dicunt, quod ille puer de quo Gregorius narrat, non fuerit damnatus, nec mortaliter peccavit; sed visus illa ostensa fuit ad patrem contristandum, qui in illo peccato peccaverat non corrigit. Sed hoc est expresse contra intentionem Gregorii dicentis quod pater pueri animam parvuli filii negligens, non parvum peccatorem gehennae ignibus nutritivit. Et ideo dicendum, quod ad peccatum mortale sufficit etiam consensus praesens; sed in sponsalibus est consensus in futurum. Major autem rationis disretio requiritur ad providendum in futurum quam ad consentendum in unum praesentem actu: et ideo ante potest homo peccare mortaliter quam possit obligare ad aliquid futurum.

Ad tertium dicendum, quod in tempore contractus matrimonii non solum requiritur dispositio ex parte usus rationis, sed etiam ex parte corporis, ut sit tempus generationi aptum. Et quia puella in duodecimo anno ad hoc venit ut possit esse aetui generationis apta, puer autem in fine secundi septennii, ut Philosophus dicit in 9 de Animalibus (de histor. Anim., lib. 3, cap. 14); simul autem usum discretionis accipiunt, qui tantum in sponsalibus requiritur; ideo in sponsalibus determinatur unus tempus utriusque, non autem in matrimonio.

Ad quartum dicendum, quod illa placentia quam est in pueris ante septenium, non procedit ex perfectae rationis usu, cum nondum sint plene susceptibles discipline; sed magis contingit ex motu naturae quam ex aliqua ratione; et ideo non sufficit talis placentia ad sponsalia contrahendum.

Ad quintum dicendum, quod quamvis per secundum contractum in casu illo non faciant matrimonium, tamen ostendunt se ratam habere priorem permissionem; et ideo prior contractus accipit firmatatem.

Ad sextum dicendum, quod trahentes pavent agunt per modum unius causae; et ideo, quod drest uni, potest suppleri de altero: sed sponsalia contrahentes agunt ut distinctae personae, quia sponsalia non nisi inter duos esse possunt: unde in utroque requiritur quod sit sufficiens ad contrahendum; et ideo defectus unius sponsalia impedit, ne ex altero potest suppleri.

Ad septimum dicendum, quod in sponsalibus etiam similiter, si appropinquant contrahentes ad tempus septennii, contractus sponsalium habet robur, quia, secundum Philosophum in 2 Phys. (text. 36), quod parum deest, nihil deesse videatur. Haec autem propinquitas a quibusdam determinatur tempus sex mensium; sed melius est quod determinetur secundum conditionem contrahentium: quia in quibusdam magis acceleratur rationis usus quam in aliis.

ARTICULUS III.

Utrum sponsalia dirimi possint altero religionem intrante.

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod

sponsalia dirimi non possunt, altero religionem intrante. Quia de pecunia quam alieni promisi, non possum alteri licite obligationem facere. Sed ille qui sponsalia contrahit, corpus suum promittit mulier. Ergo non potest se offerre Deo ulterius in religione.

2. Item, videtur quod nec debeant dirimi, quando alter conjugum ad longinquam regionem se transfert. Quia in dubio semper tutor pars eligenda est. Sed tutius esset quod eum expectaret. Ergo tenetur eum expectare.

3. Item, videtur quod nec dirimatur per aegritudinem quam aliquis incurrit post contracta sponsalia. Quia pro poena nullius debet puniri. Sed vir qui infirmitatem incurrit, punitur in hoc quod ei jus suum auferunt quod in illam habebat quae sibi fuerat despontata. Ergo propter corporalem infirmitatem non debent sponsalia dirimi.

4. Item, videtur quod nec propter affinitatem intervenientem, ut puta si sponsus consanguineum sponsae fornicario concubitu cognoscat: quia secundum hanc sponsa puniretur pro peccato sponsi, quod non est conveniens.

5. Item, videtur quod non possunt se invicem absolvire. Quia hoc est maxima levitas, ut primo contrahant, et postmodum se absolvant. Sed talia non debent ab Ecclesia sustineri. Ergo etc.

6. Item, videtur quod nec propter alterius fornicationem. Quia adhuc per sponsalia unus non accipit potestatem in corpus alterius: et ita videtur quod in nullo contra invicem peccant, si interim fornicentur: et si sponsalia dirimi non debent per hoc.

7. Item, videtur quod nec per contractum cum alia per verba de praesenti. Quia secunda venditio non derogat venditioni primae. Ergo nec secundus contractus potest derogare primo.

8. Item, videtur quod nec per defectum actatis possint dirimi. Quia quod non est, non potest dissolvi. Sed ante aetatem determinatam sponsalia contracta nulla fuerunt. Ergo dirimi non possunt.

SOLUTIO. Respondeo dicendum, quod in omnibus praedictis casibus sponsalia contracta dirimuntur, sed diversimode: quia in duabus, scilicet cum quis ad religionem configuit, et cum alter conjugum cum altero per verba de praesenti contrahit, ipso iure sponsalia dirimuntur; sed in aliis casibus dirimi debent secundum iudicium Ecclesiae.

Ad primum ergo dicendum, quod talis promissio solvit per mortem spiritualem, cum sit spiritualis tantum, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod dubium illud determinatur ex hoc quod alter non comparet tempore statuto ad matrimonium perficiendum; unde si ex parte eius non deficit quin matrimonium completeret, potest licite alteri nubere sine aliquo peccato; si autem per eum stetit quod matrimonium non est completum, debet agere poenitentiam de peccato fractae promissionis, aut iuramenti, si juramentum intervenit, et contrahere cum alia, si vult, iudicio Ecclesiae.

Ad tertium dicendum, quod si ante contractum matrimonium aliquam gravem infirmitatem incurrat alter eorum inter quos sunt contracta sponsalia, quae ipsum nimis debilitate, ut epilepsia, vel paralis; aut cum deformet, ut abscessio nasi, vel orbita oculorum, vel aliquid hujusmodi; aut queas sunt contra bonum prolis, utpote lepra quae solet

S. Th. Opera omnia. V. 7.

prolem inficer: possunt sponsalia dirimi, ne sibi invicem displiceant, et matrimonium sic contratum malum exiunt sortiatur. Nec pro poena punitur aliquis, sed ex poena damnum reportat, quod non est inconveniens.

Ad quartum dicendum, quod si sponsus cognovit consanguineam sponsae, vel e converso, tunc debent sponsalia dirimi; et ad hoc probandum sola fama sufficit propter scandalum vitandum. Causae enim quae in futurum expectant effectus suos, impedientur a suis effectibus non solum ex eo quod est, sed ex eo quod futurum est; unde siue affinitas, si esset tempore contractus sponsalium, impeditisset contractum illum; ita si interveniat ante matrimonium, quod est effectus quidam sponsalium, prior contractus ab effectu suo impeditur. Nec in hoc aliquid detrahitur alteri, immo ei conferetur: quia absolvitur ab eo qui per fornicationem Deo se odiosum reddidit.

Ad quintum dicendum, quod quidam non recipiunt istum easum: sed contra eos Decretalis est (Innocentii III, extra. de Spons. et Matrim., cap. Praeterea) quae expresse dicit: *Ad instar (1) eorum qui societatem (2) fidei contrahunt, et postea eandem sibi remittunt, potest in patientia tolerari, si mutuo se absolvunt qui sponsalia contraverunt.* Sed ad hoc dicunt, quod Ecclesia magis hoc sustinet ne pejus eveniat, quam hoc sit de jure. Sed hoc non videtur exemplo convenire quod Decretalis adducit. Et ideo dicendum, quod non semper est levitas retractare quae prius firmata sunt: quia incertae sunt providentiae nostrae, ut dicitur in lib. Sapientiae (cap. 9).

Ad sextum dicendum, quod quamvis nondum dederint sibi mutuo potestatem corporis sponsalia contrahentes: tamen ex hoc sufficienter sibi invicem suspecti de non servanda fide in futurum; et ideo potest sibi praecevere unus contra alium sponsalia dirimendo.

Ad septimum dicendum, quod ratio illa tenuerit, si esset unus rationis uterque contractus: sed secundus contractus matrimonii est fortior primo; et id solvit ipsum.

Ad octavum dicendum, quod quamvis non fuerint vera sponsalia, tamen fuit ibi quidam sponsalium modus; et ideo ne videatur approbare, ad annos legitimos veniens debet petere solutionem sponsalium iudicium Ecclesiae faciendam propter bonum exemplum.

QUAESTIO III.

Deinde queritur de bigamia; et circa hoc queruntur tria: 1.º utrum bigamiae sit irregularitas adjuncta; 2.º utrum solvatur per baptismum; 3.º utrum possit dispensari in tali irregularitate.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum illi bigamiae quae est ex hoc quod aliquis duas uxores successive habuit, sit irregularitas annexa.

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod illi bigamiae quae est ex hoc quod aliquis duas uxores

(1) Ali redundant inquit.

(2) Nicolai: interpolatione fidei.

successive habuit, non sit irregularitas annexa. Quia multitudo et unitas consequuntur ens. Ergo ens et non ens non faciunt multitudinem aliquam. Sed ille qui habet successive duas uxores, quando una est in esse, alia non est in esse. Ergo ex hoc non efficitur vir non unius uxoris, qui secundum Apostolum ab episcopatu prohibetur.

2. Praeterea, magis signum incontinentiae apparet in eo quod plures forniciari cognoscit quam qui plures uxores successive habet. Sed ex primo non efficitur aliquis irregularis. Ergo nec ex secundo.

3. Praeterea, si bigamia irregularitatem eauat; aut hoc est ratione sacramenti, aut ratione carnalis copulae. Sed non ratione primi; quia si si aliquis cum una contraxisset per verba de praesenti, et ea mortua ante carnalem copulam subsecutam duceret aliam, videtur irregularis; quod est contra deer. Innocentii III (extra de bigam. cap. Nuper § Nos autem); nee iterum ratione secundi; quia secundum hoc etiam qui plures forniciario concubitu cognoscet, irregularis esset, quod falsum est. Ergo nullo modo bigamia irregularitatem causat.

QUAESTIUNCULA II.

Ulterius. 1. Videtur quod irregularitas non sit annexa bigamiae quae contingit ex hoc quod homo habet duas uxores simul, vel successive unam de jure, et aliam de facto. Quia ubi nullum est sacramentum, non potest esse defectus sacramenti. Sed quando aliquis contrahit cum aliqua de facto et non de jure, non est ibi aliquod sacramentum: quia talis conjunctio non significat conjunctionem Christi ad Ecclesiam. Ergo cum irregularitas non consequatur bigamiam nisi propter defectum sacramenti, videtur quod talem bigamiam irregularitas non sequatur.

2. Praeterea, aliquis accedens ad illam cum qua contrahit de facto et non de jure, commitit fornicationem, si non habeat aliam uxorem legitimam; vel adulterium, si habeat aliam. Sed dividere carnem suam in plures per fornicationem vel adulterium non causat irregularitatem. Ergo nec praedictus bigamiae modus.

3. Praeterea, contingit quod aliquis antequam cognoscet carnaliter illam cum qua de jure contraxit, cum alia contrahat de facto, non de jure, et eam carnaliter cognoscet sive prima mortua, sive prima vivente. Talis contrahit cum pluribus vel de jure, vel de facto; et tamen non est irregularis, quia carnem suam non divisit in plures. Ergo ex praedicto modo bigamiae non contrahitur irregularitas.

QUAESTIUNCULA III.

Ulterius. 1. Videtur quod non contrahatur irregularitas ex hoc quod aliquis non virginem ducit uxorem. Quia plus impeditur aliquis defectus proprio quam alieno. Sed si ipse contrahens non sit virgo, non fit irregularis. Ergo multo minus si uxor eius non sit virgo.

2. Praeterea, potest esse quod aliquis defloravit aliquam, et postea ducat eam in uxorem. Talis non videtur fieri irregularis; quia non dividit carnem suam in plures, nec etiam uxori eius; et

tamen ducit corruptam in uxorem. Ergo talis modulus bigamiae irregularitatem non causat.

3. Praeterea, nullus potest contrahere irregularitatem nisi voluntarius. Sed aliquis quandoque ducit uxorem non virginem involuntarius, ut quando credit eam virginem esse, et postea inventit eam fuisse corruptam, cognoscens eam. Ergo talis modulus non semper facit irregularitatem.

4. Praeterea, corruptio sequens matrimonium est vituperabilis quam praecedens. Sed si uxori, postquam consummatum est matrimonium, ab alio cognoscatur, non efficiunt vir irregularis; alias puniretur pro peccato uxoris: potest etiam esse quod postquam hoc sciat, reddat ei debitum poscenti antequam de adulterio accusata condemnetur. Ergo videtur quod ille modus bigamiae non causet irregularitatem.

Sed contra est quod Gregorius (lib. 2 Epist., indic. 10, epist. 29): *Praecipimus ne unquam illicitas ordinationes facias, ne bigamus, aut qui virginem non est sortitus uxorem, aut ignoranter habens (1), vel qualibet parte corporis vitium, vel penitentiae, vel curiae cuiuslibet conditioni obnoxium (2), ad sacros ordines permittas accedere.*

SOLUTIO I. Respondeo dicendum ad primam questionem, quod aliquis per sacramentum ordinis minister sacramentorum constitutus; et ille qui alii sacramenta ministrare debet, nullum defectum in sacramentis pati debet. Defectus autem in sacramento est, quando sacramenti significatio integrum non inventitur. Sacramentum autem matrimonii significatio conjunctionis Christi ad Ecclesiam, quae est unus ad unam; et ideo requiritur ad perfectam significacionem sacramenti ut vir sit tantum unus vir, et uxor tantum unus uxor; et ideo bigamia, quae hoc tollit, irregularitatem inducit. Et sunt quartu[m] modi bigamiae. Primus est, cum quis habet plures uxores de jure successive. Secundus, cum simul habet plures, unam de jure, aliam de facto. Tertius, cum plures habet successive, unam de jure, aliam de facto. Quartus, quando viduum duci in uxorem. Et omnibus (3) his est irregularitas adjuncta. Alia autem causa consequens assignatur: quia in illis qui accipiunt sacramentum ordinis, maxima spiritualitas debet apparere: tum quia spiritualia ministrant, scilicet sacramenta: tum quia spiritualia docent, et in spiritualibus occupari debent. Unde cum concepcionis maxime spiritualitati repugnet, per quam totus homo caro efficitur; non debet alius signum concepcionis permanens in eis apparere, quod quidem in bigamis appareat, qui una uxore contenti esse nolunt. Tamen prima ratio est melior.

Ad primum ergo dicendum, quod multitudo pluri[u]m uxorum simul existentium est multitudo simpliciter; et ideo talis multitudo totaliter significatio sacramenti repugnat; et propter hoc tollitur sacramentum; sed multitudo uxorum successive est multitudo secundum quid; et ideo non tollitur aliquid de perfectione significacionis sacramenti, si sponsus prius habuit concubinam (1). Sed hoc est valde absurdum: quia sic est una fides antiquorum et modernorum, ita una Ecclesia; unde illi qui tempore synagogae Deo serviebant, ad unitatem Ecclesiae, in qua Deo servimus, pertinebant. Et praeterea hoc est expresse contra id quod habetur Hier. 5, Ezech. 16, Oscae 2, 2, ubi expresse fit mentio de desponsatione synagogae; unde non fuit sicut concubina, sed sicut uxor. Et praeterea, secundum hoc fornicatio esset sacramentum illius con-

Ad secundum dicendum, quod quamvis sit in

(1) Gregorii textus: *aut ignorantem litteras.*

(2) Idem; *vel curiae, vel cuiuslibet conditioni obnoxium.*

(3) *Ali. in omnibus.*

fornicariis majoris concepcionis signum, non tammen concepcionis ita adhaerentis; quia per fornicationem unus alteri non in perpetuum obligatur; et ideo ibi non est defectus sacramenti.

Ad tertium dicendum, quod sicut dictum est, bigamia causat irregularitatem, in quantum tollit perfectam significacionem matrimonii, quae quidem consistit in conjugione animorum, quae fit per consensum, et in conjunctione corporum; et ideo ratione utriusque oportet simul esse bigamiam quae irregularitatem faciat; unde per Decret. Innocentii (ubi supra) abrogatur id quod Magister in littera dicit, scilicet quod solus consensus per verba de praesenti sufficit ad irregularitatem inducendam.

SOLUTIO II. Ad secundam questionem dicendum, quod in secundis duobus modis bigamiae contrahitur irregularitas: quia quamvis in altero non sit sacramentum, est tamen quedam sacramenti similitudo; unde isti duo modi sunt secundarii, et primus est principialis in irregularitate causanda.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis ibi non sit sacramentum, est tamen ibi aliqua similitudo sacramenti, quae non est in forniciario vel in adulterino concubitu; et ideo non est simile.

Et per hoc patet solutio ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod in tali easu non reputatur bigamus, quia primum matrimonium non habuit perfectam significacionem. Tamen si per iudicium Ecclesiae compellatur ad primam redire, et eam cognoscere, statim efficitur irregularis: quia irregularitatem non facit peccatum, sed imperfectio significacionis.

SOLUTIO III. Ad tertiam questionem dicendum, quod in conjunctione Christi et Ecclesiae unitas ex utraque parte inventur; et ideo, sive divisio carnis inventatur ex parte viri, sive ex parte uxoris, est defectus sacramenti, sed tamen diversimodo: quia ex parte viri requiritur quod aliam non duxerit in uxorem, non quod sit virgo; sed ex parte uxoris requiritur etiam quod sit virgo; cujus ratio ad Cretensis assignatur, quia Episcopus significat Ecclesiam militantem, cuius curam gerit, in qua sunt multae corruptions; sed sponsa significat Christum, qui virgo fuit; et ideo ex parte sponsas requiritur virginitas, sed non ex parte sponsi, ad hoc quod aliquis Episcopus fieri possit. Sed haec ratio est expresse contra Apostolum, Ephes. 5, 2, 5: *Viri diligite uxores vestras, sicut Christus Ecclesiam;* ex quo appetat quod uxor significat Christum, et sponsa Christum; et iterum, quia vir est caput mulieris, sicut Christus Ecclesiae. Et ideo alii dicunt, quod per sponsam significatur Christus, per sponsam significatur Ecclesia triumphans, in qua non est aliqua macula. Christus autem primo habuit synagogam quasi concubinam; et sic non tollitur aliquid de perfectione significacionis sacramenti, si sponsus prius habuit concubinam (1). Sed hoc est valde absurdum: quia sic est una fides antiquorum et modernorum, ita una Ecclesia; unde illi qui tempore synagogae Deo serviebant, ad unitatem Ecclesiae, in qua Deo servimus, pertinebant. Et praeterea hoc est expresse contra id quod habetur Hier. 5, Ezech. 16, Oscae 2, 2, ubi expresse fit mentio de desponsatione synagogae; unde non fuit sicut concubina, sed sicut uxor. Et praeterea, secundum hoc fornicatio esset sacramentum illius con-

(1) *Ali. deest concubinam.*

junctionis, quod est absurdum; et ideo gentilitas priusquam a Christo despontaretur in fidem Ecclesiae, corrupta fuit a diabolo per idolatriam. Et ideo alter dicendum, quod defectus in ipso sacramento causat irregularitatem; corruptio autem carnis extra matrimonium contingens, quae praecessit matrimonium, nullum defectum facit in sacramento ex parte illius in quo est corruptio, sed facit defectum ex parte alterius: quia actus contrahentis matrimonium non cadit supra seipsum, sed supra alterum; et ideo ex termino specificatur, quod etiam est respectu illius actus quasi materia sacramenti. Unde si mulier esset ordinis susceptiva; sicut vir efficitur irregularis ex hoc quod ducit in uxorem corruptam, non autem ex hoc quod corruptus contrahit, ita fieret mulier irregularis si contraheret corrupta, nisi in alio matrimonio prius fuisset corrupta.

Et per hoc patet solutio ad primum.

Ad secundum dicendum, quod in tali casu sunt diverse opiniones; tamen probabilis est quod non sit irregularis, quia carnem suam non divisit in plures.

Ad tertium dicendum, quod irregularitas non est poena inficta, sed defectus quidam sacramenti; et ideo non oportet quod semper sit voluntaria bigamia ad hoc quod irregularitatem causet; et ideo ille qui uxorem ducit corruptam, quam virginem credit, irregularis est eam cognoscens.

Ad quartum dicendum, quod si mulier fornicietur post contractum matrimonium, non efficitur ex hoc vir irregularis, nisi post corruptionem adulterini cam iterato cognoscat: quia alias corruptione uxoris nullo modo cadit sub actu matrimoniali viri. Sed si etiam per jus ei debitum compellatur redire, vel ex conscientia propria, illa petente debito, ante condemnationem adulterii, irregularis efficitur; quamvis de hoc sint opiniones. Sed hoc quod dictum est, est probabilis: quia hic non queritur quid sit peccatum, sed significatio tantum.

ARTICULUS II.

Utrum bigamia per baptismum solvatur.

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod bigamia per baptismum solvatur. Dicit enim Hieronymus super Epist. ad Titum, quod si quis ante baptismum plures uxores habuit, vel unam ante, et aliam post, non est bigamus. Ergo bigamia per baptismum solvitur.

2. Praeterea, qui facit quod magis est, facit quod minus est. Sed baptismus tollit omne peccatum, quod est gravius quam irregularitas. Ergo tollit bigamiae irregularitatem.

3. Praeterea, baptismus tollit omnem poenam ex actu provenientem. Sed irregularitas bigamiae est huiusmodi. Ergo etc.

4. Praeterea, bigamus est irregularis, inquantum deficit a representatione Christi. Sed per baptismum plene Christo conformatur. Ergo solvit illa irregularitas.

5. Praeterea, sacramenta novae legis sunt magis efficacia quam sacramenta veteris legis. Sed sacramenta veteris legis solvebant irregularitates, ut lib. dictum est a Magistro. Ergo et baptismus, qui est efficacissimum sacramentum in nova lege, solvit irregularitatem ex bigamia contractam.

Sed contra est quod Augustinus dicit (lib. de Bono conjug., cap. 18): *Acutius intelligunt qui nec eum qui cathecumenus aut paganus habuit alteram, ordinandum censuerunt: quia de sacramento agitur, non de peccato.*

Praeterea, sicut idem dicit, semina si catechumeni vel pagana viuata est, non potest inter Dei virgines post baptismum velari. Ergo eadem ratione nec bigamus ante baptismum ordinari.

SOLUTIO. Respondeo dicendum, quod baptismus solvit culpas, et non solvit conjugia; unde cum ex ipso conjugio sequatur irregularitas, per baptismum tolli non potest, ut dicit Augustinus (ubi supra).

Ad primum ergo dicendum, quod in easu isto non tenetur opinio Hieronymi; nisi forte velimus cum exponere, quod loquitur quantum ad superiorem dispensationem.

Ad secundum dicendum, quod non oportet ut quod facit magis, faciat minus, nisi sit ad id ordinatum; et hoc deficit in proposito, quia baptismus ad irregularitatem tollendam non ordinatur.

Ad tertium dicendum, quod hoc intelligendum est de poenitatis consequuntur ex actuali peccato quasi inflatae, non indulgentiae; non enim aliquis virginitatem per baptismum recuperat, et similiter ne carnis indivisionem.

Ad quartum dicendum, quod baptismus conformat Christo quantum ad virtutem mentis, sed non quantum ad statum carnis, quae consideratur in virginitate, vel divisione carnis.

Ad quintum dicendum, quod illae irregularitates ex levibus causis, non perpetuis, erant contractae, et ideo etiam per illa sacramenta auferri poterant; et iterum erant ad hoc ordinata; non autem baptismus ad hoc ordinatur.

ARTICULUS III.

Utrum cum bigamo licet dispensare.

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod cum bigamo non licet dispensare. Quia extra. De bigamis (cap. Nuper, § Nos autem) dicitur: *Cum clericis, qui, inquantum in ipsis fuit, secundas mulieres sibi conjunxerint matrimonialiter, tamquam cum bigamis, non licet dispensare.*

2. Praeterea, contra ius divinum non licet dispensare. Sed omnia in canone dicuntur, ad ius divinum pertinent. Cum ergo Apostolus in Scriptura canonica dicat (1 ad Timotheum, 5, 2): *Oportet Episcopum non nisi unius uxoris virum esse;* videtur quod non possit in hoc dispensari.

3. Praeterea, nullus potest dispensare in his quae sunt de necessitate sacramenti. Sed non esse irregularem, est de necessitate sacramenti ordinis, cum significatio, quae est sacramento essentialis, desit. Ergo non potest in hoc dispensari.

4. Praeterea, quod rationabiliter factum est, non potest rationabiliter mutari. Si ergo potest rationabiliter dispensari cum bigamo, irrationaliter est ei adjuncta irregularitas; quod est inconveniens.

Sed in contrarium est quod Lucius Papa dispensavit cum Panormitanu Episcopo, qui erat bigamus (1).

Praeterea, Martinus Papa dicit: *Lector si viduorum accipiat, in lectoratu permaneat; aut si ne-*

(1) Ut refert Glossa super dist. 54 Decreti cap. Lector, quod mox ex Martino citatur (Ex edit. P. Nicolai).

cessitas fuerit, subdiaconus fiat; nihil autem supra: similiter si bigamus fuerit. Ergo ad minus usque ad subdiaconatum cum eo dispensari potest.

SOLUTIO. Respondeo dicendum, quod bigamiae non est adjuncta irregularitas de jure naturali, sed de jure positivo; nec iterum est de essentialibus ordinis quod aliquis non sit bigamus; quo patet ex hoc quod si aliquis bigamus ad ordine accedit, characterem recipit; et ideo Papa potest dispensare in tali irregularitate totaliter, sed Episcopum quantum ad minores ordines. Et quidam dicunt, quod etiam quantum ad maiores in illis qui volunt Deo in religione servire, propter vitandum religiosorum discursum.

Ad primum ergo dicendum, quod per illam Decrebat ostenditur eadem esse difficultas dispensandi in illis qui de facto cum pluribus contrahunt, ac se de jure contrahissent; non quod subtrahatur simpliciter potestas Papae in talibus.

Ad secundum dicendum, quod hoc verum est quantum ad ea quae sunt de jure naturali, et quantum ad ea quae sunt de necessitate sacramentorum et fidei; sed in aliis quae sunt de institutione Apostolorum, cum Ecclesia habeat nunc eandem potestem statuendi et destruendi quam tunc habuit, potest per eum qui primatum in Ecclesiis tenet, dispensari.

Ad tertium dicendum, quod non qualibet significatio est de essentia sacramenti, sed tantum illa quae pertinet ad officium sacramenti; et talis non tollitur per irregularitatem.

Ad quartum dicendum, quod in particularibus non potest inventari ratio qua omnibus competat aequaliter, propter eorum diversitatem; et ideo quod universaliter statutum est rationabiliter consideratis istis quae in pluribus accidunt, potest etiam per dispensationem rationabiliter removeri in aliquo casu determinato.

Expositio textus.

Si autem verbis exprimant quod tamen corde non volunt, si non sit coactio ibi vel dolus; obligatio illa verborum . . . matrimonium facit. Et loquitur hic Magister quantum ad forum exterius Ecclesiae, in quo secundum eum quae apparent, iudicatur; et accipitur dolus non latens in corde, sed aliquo modo per signa exteriora expressus, ut cum se alio nomine vocat. Sed quantum ad forum conscientiae non est verum quod Magister hic dicit.

Eremi solitudinem elegit etc. Eremite etiam quavis obedientiam non promittant, tamen votum continentiae habent annexum, et ex more secundum determinatum tempus eorum votum solemnizatur.

Etiam si jam tonsuram est. Non tamen tenetur tonsuram et habitum religionis deferre: quia vel non fuit vera professio ejus, si contradicente uxore votum emisit; vel si ea non contradicente, et tamen in saeculo remanente, votum professio emisit; quavis fuerit verum votum, suspenderit tamen ad tempus vivente uxore inquantum fuit in praeciducium ejus. Unde post mortem uxoris tenetur ad religionem redire, nec potest aliam ducere. Interim tamen non tenetur habitum deferre, vel tonsuram, tum propter vituperium uxoris, tum propter scandalum vitandum.

Cui copulatus in coniugio ulterius ad sacros ordines non accederet. Magister et Pelagius loquuntur secundum rigorem iuris; unde hodie secundum iura nova non tenetur; quia non est aliquid obstaculum ex parte sacramenti, ut prius dictum est.

DISTINCTIO XXVIII.

Si consensus de futuro cum juramento faciat coniugium.

Hic quereri debet, utrum consensus de futuro, addito etiam juramento, coniugium efficiat: ut si quis promittat, vel etiam juret alii, se usque ad tempus placitum illam ductrinam, et illa promittat vel juret se illi nuptiarum; nunquid talis sponsio eis conjuges fecit? Si mutata proposito alter vel ulterius ad alienam copulam transit, numquid ob priorem sponsionem juramento subiuxam secundam foederacionem patet scinditur? Considera, quia longe aliud est promittere, et aliud facere. Qui promittit, nondum facit. Qui ergo promisit se in uxorem dicturum aliquam, nonnullum eam duxit uxorem; et quae spondit se nuptiarum, nondum nupsit. Quo modo ergo conjuges appellari possunt qui nondum contrahunt, sed in futuro se contractores iurando promittunt? Item. Si ex vi iuramenti ad futurum pertinentis mox efficiuntur conjuges, eis jurant in futuro se facturos quod praesenti efficiunt? Item. Si ex quo jurant, mox efficiuntur conjuges, tunc rem hanc efficiunt quam jurant se facturos. Ideo dico, quod conjugium tunc non fit (1), sed futurum promittitur. Si vero ille post uxorem duxit, et illa marito nupsit, conjugium utriusque fuit, et non potest dissolvi. Praecedens ergo mendaciam vel perjurium poenitentia est corrigitur; sed conjugium sequens non est dissolendum. Non autem sic est quando juramentum conjugi praesentis consensus attestatio firmatur: quia post talem consensum, si quis alii se copulaverit, etiam si prolem procreaverit, irritum debet fieri, et ipse ad priorem copulam revocari.

Quis videtur obire praemissis, ex Novellarum instituto (2).

Praescissa autem sententia videtur obire illud quod leges tradunt in Novella vel Authenticis apud Antecessorem Julianum: « Si quis tacitus divinis Scripturis juraverit mulieri » se cum legitimam uxorem habituaret, vel etiam si in oratione tale sacramentum dederit, fit illi legitimus uxor; quamvis nulla dos, nulla alia scriptura interposita. » Sed hic ostenditur quod fieri vel esse debet, non quid tunc fiat. Non enim per illud juramento tunc fit uxor; sed fieri debet, qui juramentum est. Potest de illo juramento hoc determinari ubi de praesenti consentiant, ut se invicem suscipiant. Illi etiam sententiae qua dictum est, solum consensus facere conjugium, videtur obire quod Evaristus Papa (5) ait: « Alterum legitimum non fit conjugium, nisi ab his qui super feminam dominationem habent videtur, et a quibus custoditur, uxor petatur, et a parentibus sponsoratur, et legibus detetur, et a sacerdotio, ut mos est, benedicatur, et a paronymis, custodiatur, et solemniter accipiatur. » Item (ibid.): « Ista legitima scilicet esse coniubia; alter vero praesumpta, non coniugia, sed adulteria vel fornicaciones sunt; nisi volunt propria (2) suffragata fuerit, et vota succurrerint legitima. » Hoc autem non ita intelligendum est, tamquam sine enumeratis non possit esse legitimum coniugium; sed quia sine illis non habet decorum et honestatem debitam. In his enim sacramenti celebrationi, sicut in aliis, quedam sunt pertinentia ad substantiam sacramenti, ut consensus de praesenti, qui solus sufficit ad contrahendum matrimonium; quedam

(1) Al. fuit.

(2) Al. in Novellarum instituto.

(3) Epist. 4 ad Episcopos Africanos, et causa 30, quæst.

3, cap. 1 (Ex edit. P. Nicolai).

(4) Nicolai: vel fornicaciones potius (ut supra); nisi voluntas etc.

vero pertinentia ad decorum et solemnitatem sacramenti, ut parentum traditio, sacerdotum benedictio, et hujusmodi; et quibus legitimis fit coniugium quantum ad virtutem (1), non quantum ad honestatem sacramenti. Sine his ergo non quasi legitimis conjuges, sed quasi adulterii vel fornicatores conveniunt, ut illi qui clausculo ambunt; et utique fornicatores essent, nisi eis suffragaret voluntas verbis expressa de praesenti, quae legitimam inter eos (2) facit matrimonium. Nam et consensus voluntatis de praesenti per verba expressa coniugium facit, licet non sit ibi honestus contractus; sed matrimonium non (3) sanxit consensus, qui in occulto fuit. Si enim alter alterum dimiserit, non cogitur iudicio Ecclesiae redire, et committere quasi eius conjugie, quia non potest probari testulos contractus qui in occulto est factus. Quod si ipsi qui in occulto sibi consenserint, cumdene consensus voluntaria in manifesto profiteantur, tunc utique propria voluntas suffragatur, et legitimata vota succurrunt ad sanctuendum conjugium quod prius occulte fuerat contractum. Voluntas ergo verbis expressa in occulto ad hoc suffragatur ut fiat conjugium: manifeste vero expressa suffragatur, ut sanctificetur, et roboret, ac liberetur si Ecclesia de hoc judicare, si expedierit.

De qua re sit consensus ille; an de carnali copula, an de cohabitacione, an de alio.

Hic queritur, cum consensus de praesenti matrimonio faciat, cuius rei consensus sit ille; an carnalis copulae, an cohabitacionis, an utriusque. Si cohabitacionis consensus matrimonium facit, tunc frater cum sorore (4), vel pater cum filia potest contrahere matrimonium. Si carnalis copulae, tunc inter Mariam et Joseph non fuit conjugium propositum enim Maria in virginitate manere, nisi Deus alter facere iubaret, secundum quod videtur Angelus dixisse (Luc. 1, 34): « Quoniam feli istud, quoniam virum non cognoscere. » id est me non cognoscitur proposisi. Neque enim qui virum tunc non cognoscerebat, necesse erat inquirere quomodo posset habere filium; sed quia non sicut nunguine cognitum proposuerat. Dicit enim Beda (lib. 1, cap. 3, in Lucam) quod in virginitate manus disposerunt. Si ergo contra suum propositum post consensit in carnalem copulam, videtur facta voti rea mente, eti si non operi violata. Dicamus ergo, quod consensus cohabitacionis vel carnalis copulae non facit conjugium, sed consensus conjugialis societas, verbis secundum praesens tempus expressis; ut cum vir dicit: « Ego accipio te in meam, non dominam, non ancillam, sed conjugem. Quia enim non ancilla vel domina datur, id est nec de summo, nec de imo a principio formata est, sed de latere viri ob conjugalem societatem. Si de summo fieret, ut de capite, videtur ad dominacionem creata. Si vero de imo et pedibus, videtur ad servitutem subiecta. Sed quia nec in dominam nec in ancillam assumunt, facta est de medio, id est de latere, quia ad conjugalem societatem assumunt. Cum ergo sic convenient, ut dicit vir, Accipio te in meam conjugem; et dicit mulier, Accipio te in meum virum: his verbis, vel alii idem significantibus, exprimitur consensus non copulae carnalis, vel cohabitacionis corporalis, sed conjugialis societas; ex qua oportet eos cohabitare, nisi forte causa religiosa pari voto contrahentes separarentur vel ad tempus, vel usque in finem (5).

(1) Nicolai addit vel veritatem.

(2) Al. in eos.

(3) Al. deest non.

(4) Al. deest vel.

(5) Al. vel ad tempus usque in finem.

Divisio textus.

Postquam Magister ostendit quod consensus est causa efficiens matrimonii, hic ostendit qualis debet esse consensus qui matrimonium facit; et dividitur in partes duas: in prima inquiritur, utrum consensus per verba de futuro, juramento confir-

matus matrimonium faciat; in secundo ostendit (1) quid sit consensus ille qui matrimonium facit, ibi: *Hic queritur, cum consensus de praesenti matrimonio facial, cuius rei consensus sit ille.* Circa primum duo facit: primo determinat veritatem; se-

(1) Forte in quid.